

BİLİŞİM SUÇLARI VE ÇOCUKLA İLETİŞİMİ *DISCONNECT* FİLMİ ARACILIĞI İLE YENİDEN OKUMAK

Elif Gizem UĞURLU*

Öz

“Bilişim Suçları” halk dilinde “Bilgisayar Suçları”, “İletişim Suçları”, “İnternet Suçları”, “Dijital Suçlar”, “Teknolojik Suçlar” gibi adlarla anılmaktadır. İfadelerin çeşitlenmesi bile bu suçların gündelik yaşamda sık karşılaşıldığının bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. 1999 yılında Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği tarafından hazırlanan “Bilişim Suçları” raporuna göre; suç çeşitleri tanımlanmıştır. Suçun işlenmesindeki esas konuyu suçlar arasındaki farklar oluşturur. Duygusal taciz ya da yıldırma internet üzerinden de yapılabilmektedir. Bir çocuğa uygulandığında çocuğun bunlarla başa çıkması mümkün müdür?

Ekran kuşağı olarak tanımlanan yeni neslin çocukları için internet ve sosyal medya hayatlarının bir parçası haline gelmiştir. Sosyal yaşamlarının yanı sıra sanal ortamda da sürdürdükleri sanal cemaatler içinde bir yaşamları vardır. Sanal cemaattaki eylemleri ile sosyal yaşamları arasında bir bağ bulunur. Bunlar birbirleri ile etkileşim içindedir. Gerçek yaşamdaki zorbalık davranışları ile sanal yaşamda da karşılaşılabilmektedir. Sonuçları gerçek yaşamı etkilemektedir *Disconnect* filmi; sadece bilinçsizce kullanılan sosyal ağların ne kadar tehlikeli olabileceği değil, insanların ne kadar tehlikeli olabileceğine dair de bir örnektir. Bu filmin konusu ekran kuşağının ve çevresinin karşılaşılabileceği iletişim sorunlarını gündeme getirirken bilişim suçları ve siber zorbalık açısından örnekler sunmaktadır. Bu çalışma kapsamında konuyu etraflıca açıklamaya bir vak’a gibi örnek teşkil eden filme betimsel içerik analizi yapılarak, çocukla iletişim ve bilişim suçları çerçevesinde çocuğun karşılaşılabileceği siber zorbalık konusunda ebeveynlere, öğretmen ve yasa koyuculara öneriler sunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Siber Zorbalık, İletişim, Sinema, *Disconnect*, Yeni İletişim Teknolojileri, Bilişim Suçları.

Reanalysing IT Crimes And Communication with Children Via Film *Disconnect*

Abstract

“Information Technology Crimes” (IT crimes) are commonly known as “Computer Crimes”, “Cyber Crimes”, “Internet Technology Crimes”, “Digital Crimes”. The varied proliferation of these colloquialisms indicate that these crimes are becoming more and more common in Daily life. The 1999 “Information Technology Crimes” report drafted by the United Nations and European Union clearly defines types of crimes. The basis of committing crimes establishes the differences between crimes. Emotional harassment and intimidation is also possible on the internet. Is it possible for a child to deal with being exposed to these?

For the new generation of children, defines as the screen generation, the internet has become an integral part of their lives. In addition to their social lives, they also live lives in virtual communities. There is an important connection between their acts in their virtual communities and their social lives. These elements are in constant interaction. The film *Disconnect* is not an example of how dangerous ignorant use of social networks is, but rather how dangerous people can be. The subject of this film is to put forth communication issues that the screen generation and their peers may face, while providing examples for IT crimes. This study analyzes this film regarding communication with children and IT crimes.

Keywords: Child, Cyber Bullying, Communication, Cinema, *Disconnect*, New Communication Technologies, Information Technology Crimes.

* Yrd. Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Sinema Televizyon Bölümü,
egugurlu@anadolu.edu.tr

Giriş

“Bilişim Suçları” halk dilinde “Bilgisayar Suçları”, “İletişim Suçları”, “İnternet Suçları”, “Dijital Suçlar”, “Teknolojik Suçlar”, “Siber suçlar” gibi adlarla anılmaktadır. (Computer Crimes, Cyber Crimes, Internet Technology Crimes, Digital Crimes) Halk dilinde bu ifadelerin çeşitlenmesi bile bu suçların gündelik yaşamda sık karşılaşıldığının bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. 1999 yılında Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği tarafından hazırlanan “Bilişim Suçları” raporuna göre; suç çeşitleri tanımlanmıştır. Suçun işlenmesindeki esas konuyu suçlar arasındaki farklar oluşturur.

Duygusal taciz ya da yıldırma internet üzerinden de yapılabilmektedir. Bu durum manevi şiddet, zorbalık, siber zorbalık, akran zorbalığı ya da mobbing olarak adlandırılabilir ve internet üzerinden yapıldığında bilişim suçu olarak kabul edilebilir. Literatürdeki tanımla iş yeri terörü olarak bilinen mobbing iş yeri ile sınırlandırmak da günümüz şartlarında yetersiz kalmaktadır. “Mobbing bir veya daha fazla kişi tarafından, bir veya daha fazla kişiye, sistemli bir şekilde, düşmanca ve ahlak dışı bir yaklaşımla, süreklilik gösteren bir sıklıkla, çok çeşitli sebepleri olabilen, kişiyi sindirme maksadı ile, kişinin özgüvenine uygulanan psikolojik ve hatta fiziksel saldırgan davranışları ifade etmektedir”. Öte yandan, siber zorbalık (cyberbullying) elektronik-temelli iletişim araçlarının bir kişi ya da grup tarafından kendini savunamayan bir kurbanı karşı saldırgan, kasıtlı ve tekrarlı bir biçimde kullanımı olarak tanımlanır (Smith, Mandavi, Carvalho, Fisher, Russel ve Tippett, 2008). Zorbalığın tanımında zorbalığın tekrarlı, zorba ve kurban arasında güç eşitsizliği ve zarar verme niyeti (Olweus, 1993) bulunur. Kartal ve Bilgin (2012, 26) Olweus’un (1999) çalışmasına atıfla zorbalıkla ilgili olarak “kasıtlı olarak diğeri/lerine zarar vermeye yönelik saldırgan bir davranış”, “ilişkideki kişilerin güçleri arasındaki dengesizlik” ve “zaman içerisinde tekrarlanma” ya dikkat çekerler. TDK sözlüğünde de zorba, “gücüne güvenerek hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve davranış özgürlüğü tanımayan (kimse)” olarak tanımlanmakta, güç dengesizliğine vurgu yapılmaktadır.

Ekran kuşağı (screen generation) olarak tanımlanan, 2000’li yılların ergenleri, yeni neslin çocukları için internet, hayatlarının bir parçası haline gelmiştir. Sosyal yaşamlarının yanı sıra sanal ortamda da sürdürdükleri sanal cemaatler içinde bir yaşamları vardır. Sanal cemaatteki eylemleri ile sosyal yaşamları arasında bir bağ bulunur ve bunlar birbirleri ile etkileşim içindedir. Sanal ortamda paylaşılan bir fotoğraf ya da bilginin gerçek yaşamda etkileri olabilmektedir. Bu durum bir şiddete dönüştüğünde ve destek bulamayan çocukta bir takım psikolojik sorunlarla karşılaşılabilmektedir. Batsche ve Knoff (1994’den akt. Kartal ve Bilgin, 2012: 29) zorbalığa uğrayan çocukların “kendilerini kötü hissettiklerini, okuldan uzaklaştıklarını, sağlıklarının bozulduğunu ve hatta intiharı düşündüklerini ifade etmişlerdir.” Bazı araştırmacılar da anksiyete ve depresyon gibi şiddetli ve uzun vadeli psikolojik sonuçlarına dikkat çekmişlerdir (Frisen ve Bjarmelind, 2010; Rigby, 2003).

Bu çalışmada *Disconnet (Sanal Hayatlar, H. A. Rubin, 2013)* filmi gündelik yaşantıları içinde ekranı, interneti kullanan ekran kuşağındaki çocukların yaşamında karşılaşılabilecekleri siber zorbalığı ifade edip örnek gösterilebilecek bir film olduğu için tercih edilmiştir. Filmin çocuk ve bilişim suçları kapsamına giren siber zorbalık konusu ile bağlantılı bölümleri örnek olay kabul edilerek çalışmaya destek verecek şekilde incelenmiş, çözümlenmiş ve öneriler getirilmiştir.

İnternet ve Siber zorbalık

İnternet, tarihin en hızlı yayılma gösteren aracı olmuştur. Bilgisayar aracılığı ile iletişimin belkemiği, bilgisayar ağlarının büyük bölümünü birleştiren ağ; internet; şimdiden enformasyon çağının evrensel etkileşimli bilgisayarlı iletişim aracıdır. Çalışmanın yapıldığı günlerde dünya nüfusu 7,5 milyara doğru (7.255.998.700) gidiyordu. Dünyada bilgisayar kullanıcısı 2 milyar 958 bin, (worldometers, 2014), cep telefonu kullanıcı sayısı 4.5 milyar, akıllı telefon kullanıcısı 1,7 milyardı (emarketer, 2014). *Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Projesi* (AÇİÇP) kapsamında 2010 yılında yapılan anketin bulgularına göre; ülkede İnternet'i günlük kullanan çocukların sayısı arttıkça, olanaklar ve yararlar artmakla birlikte daha fazla riskle karşılaşma oranı da artmaktadır (EU Kids Online).

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) 2014 yılının birinci çeyreğine ait Pazar Verileri Raporu'na göre (tk.gov.tr); 2008 yılında 6 milyon geniş bant internet abonesi bulunmaktayken altı yıl içinde bu sayı beş kata yakın artışla 2014 yılı birinci çeyrek sonu itibarıyla 35 milyona yaklaşmıştır. Bu artıştan aynı oranda olmasa da çocukların da internete erişiminde artış olduğu anlaşılacaktır. Çocukların ödev yapmak dışında oyun oynamak ve sosyal ağları kullanmak için internete bağlandıkları araştırmalarla da (AÇİÇP) doğrulanmaktadır. Sosyal ağlar kabaca yeni iletişim platformu olarak ifade edilebilir. Sosyal ağ kavramı incelendiğinde birçok tanımla karşılaşılmaktadır. Boyd (2003), Vural ve Bat (2010) sosyal ağları, kişiler arasındaki karşılıklı etkileşimi destekleyen, ortak ilgi alanlarına sahip bireylerin paylaşımını arttıran ve herkesin kendi kişisel profilini ve iletişim kurmak istediği arkadaş listesini oluşturma şansı veren web tabanlı ortamlar olarak tanımlamaktadır. Preeti'ye (2009) göre ise sosyal ağ kavramı; ortak bir amaç doğrultusunda kişilerin düşüncelerini paylaşmalarını ve birbirleriyle etkileşime girmelerini kolaylaştıran internet üzerinden bir topluluk oluşumudur.

Tanımlardan yola çıkıldığında sosyal ağların parklar, kafeler, kahvehaneler, lokaller gibi bir araya gelen insanlar gibi ortak bir amaç doğrultusunda düşüncelerini, soru ve sorunlarını paylaştıkları bir mekana benzetmek mümkündür. Sosyal ağlar da bir iletişim kanalı aracılığıyla bir araya gelen grupların yeni örneklerinden bir olarak karşımıza çıkmaktadır. İnternet kullanıcıları da iletişime geçebilmek için bu ortamlara girerler. Tıpkı bir arkadaş topluluğunda olduğu gibi diğer insanların hazır buldukları ortamda gerçekleşen konuşmaya ilginç bir şeyler söyledikleri, yorum yaptıkları, video, fotoğraf paylaştıkları sürece dahil edilir, ilgi çekicilikleri oranında ilgi görür, aksi halde göz ardı edilirler. Bu bakımdan bir çeşit kamusal alan olduğu söylenebilir. İletişim kuramcısı Jürgen Habermas kamusal alanı özel şahısların kamusal meseleleri ve ortak çıkarları tartışmak üzere bir araya gelmeleri şeklinde tanımlamıştır. Bu sayede toplumu oluşturan insanlar kendilerini eşit olarak hissederek demokrasinin önemli şartlarından birini yerine getirmiş olurlar. Bu anlamda sosyal ağların demokrasi için önemli olduğu savunulmaktadır. Sosyal ağlar herkesin eşit ve özgürce iletişime geçmesine imkan sağlayarak çoğulcu demokrasinin oluşmasına katkı sağladığından dolayı önemlidir de. Ancak internet aracılığıyla iletişim yeni bir sosyal olgudur.

Howard Rheingold *Virtual Communities* (1993) adlı çalışmada insanları ortak değerler ve çıkarlar etrafında on-line bir araya getiren yeni bir tür cemaatin doğduğunu savunur. Sanal cemaatler fiziksel cemaatlerle karşılaştırıldığında büyük benzerlikler vardır. Belli kuralları ve dinamikleri olan, başka cemaat biçimleriyle etkileşim içinde olan farklı cemaat biçimleridir. Sanal cemaat; ortak bir çıkar ya da amaç doğrultusunda örgütlenen, kendi kendini tanımlayan

interaktif, elektronik bir iletişim ağı olarak açıklanabilir. Bunu kolay kavrayabilmek benzerlik ve farklılıkları anlayabilmek için kişinin sosyal paylaşım ağlarından birinde kurduğu ya da üyesi olduğu gruplara bakmak yeterli olabilir. Buradaki toplulukların yapıları, dinamikleri, grup içi iletişimleri aynı mıdır? Bütün gruplarda aynı fotoğrafları, video ve yorumları aynı şekilde paylaşmak mümkün müdür? Tıpkı fiziksel topluluklarda olduğu gibi sosyal ağlar, yabancılarla bağların güçlendirilmesini mümkün kılar (Castells, 2005: 478). Bilgisayar dışında ve bilgisayar üzerinde, zayıf bağlar farklı toplumsal özelliklere sahip insanların bağlantılar kurmasını kolaylaştırabilir. Ancak tamamen tehlikesiz olduğunu söylemek mümkün değildir. Özellikle de gelişme ve olgunlaşma aşamalarını tamamlamamış bireyler olan çocuklar için.

Teknolojik gelişmeler ve tüketim toplumunun dayatması ile sahiplik oranı gün geçtikçe artan ve kullanım yaşı düşen etkileşimli iletişim araçları ve sosyal medya kullanımı geleneksel şiddetin ve zorbalığın sanal ortama taşınmasına zemin hazırlamıştır. Yapılan çalışmalar (Mishna, Saini, Solomon, 2009: 1223), sanal ortamlarda daha fazla zaman geçirmenin siber risk ve potansiyel suçlara maruz kalma olasılığını arttırdığını göstermektedir. Ayrıca geleneksel şiddetin emareleri daha çabuk görünür olabiliyorken sanal şiddet ve zorbalığa maruz kalan kişi ve özellikle çocuklar bunu paylaşmadıkları, anlatmadıkları sürece ortaya çıkmayabilmektedir. Zorbalığı yapan sonuçlarını görmediği için durumun ciddiyetini kavrayamayabilmekte hatta kendisini suçlu hissetmediği için davranışlarına devam edebilmekte, zorbalığa maruz kalan ise bunun bir suç ya da zorbalık olduğunun ayırdına varamadığı durumlarda kendisini suçlu hissedebilmektedir. Geleneksel şiddet ya da zorbalıkla karşılaşan çocuklarda olduğu gibi siber zorbalığa maruz kalan çocuğun akademik başarısında düşüş, sosyal iletişimde farklılık ve psikolojik sorunlarla karşılaşabilmektedir.

İnterneti bilgi edinme ve paylaşım gibi iyi amaçlarla kullananların dışında bireyleri suç işlemeye götüren intikam alma duygusu, güce sahip olma, aç gözlülük, şehvet, macera gibi nedenlerle hareket edenler ya da sabotaj veya kaos yaratmak amacıyla kullananlar da bulunmaktadır. İnternet kötü amaçlar için de kullanılabilir bir mecra olarak karşımıza çıkmaktadır. Analay ve Gülşen (2014) bir çok ülkenin kendi iç hukuklarına uygun – uluslararası sözleşmeler- çerçevesinde özel yasalar çıkararak siber terörün önüne geçmeye çalıştığını, özel birimler kurarak bu tehlikeyle savaşıma yoluna gittiğini, Türkiye’de de bu yönde bazı düzenlemeler yapılmaya çalışıldığını, fakat pek başarılı olmadığını ifade etmişlerdir. Bu durumun “yasalarda internet ile ilgili hukuki düzenlemelerin eksikliği ve yetersizliğinden, uluslar arası sözleşmeler de dikkate alınarak internet’in niteliğine uygun yasalar çıkarılmamasından” kaynaklandığını savunmaktadırlar.

Yetişkinlerden farklı olarak çocuk ruhsal ve fiziksel gelişimini tamamlamamış olması dolayısı ile kendi cinsel davranışı üzerinde özerk karar verme yetisi gelişmemiştir. Hukukta da bu nedenle cinsel istismarın bir türü olan çocuk pornografisi cezalandırma konusudur. Japonya, Malezya, Rusya, Amerika, İsrail ve Avrupa ülkelerinin çoğunda internet üzerinden çocuk pornografisi ile ilgili yasal düzenlemeler yapılmıştır. Ağır para ve hapis cezaları konmuştur. Çocuk pornografisi ile ilgili fotoğraf ve materyallere sahip olmak suç haline getirilmiştir. İngiltere ve Hollanda’da Cybercopslar, Fransa’da teknolojik suçlarla mücadele amacıyla devletin birden fazla kurumunda özel birimler, İtalya’da Posta ve İletişim Güvenliği Daire Başkanlığı ülkelerinde bu konuda çalışan özel birimlerdir (Analay ve Gülşen, 2014).

Türkiye’de 06.06.1991 tarih ve 3756 sayılı Kanunla, Türk Ceza Kanunu’na ‘Bilişim Alanında Suçlar’ başlığı altında 11. Bab olarak 525/a, 525/b, 525/c ve 525/d maddeleri eklenmiştir. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nda 1995 yılında 4110 ve 4630 sayılı yasalarla yapılan değişikliklere ve eklenen hükümlere göre, bilgisayar programları da “eser” kapsamına alınmış, bilgisayar programlarına karşı gerçekleştirilen bir takım eylemler cezai yaptırıma bağlanmıştır. “Bu suçlarla mücadele etmek üzere Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde 1999 yılında “Bilişim Suçları Çalışma Grubu” oluşturulmuştur. Daha sonra, Emniyet Genel Müdürlüğü, Bilgi İşlem Daire Başkanlığı’na bağlı olarak internet ve Bilişim Suçları Şube Müdürlüğü, Türkiye ile Birleşmiş Milletler işbirliği çerçevesinde 2000 yılında “Türkiye Uluslararası Uyuşturucu ve Organize Suçlarla Mücadele Akademisi” bünyesinde “Bilişim Suçları Araştırma Merkezi” kurulmuştur. Türkiye tarafından 9 Eylül 2000 tarihinde imzalanıp daha sonra onaylanan BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’ye ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol hükümleri uyarınca Türkiye’de, İnternet üzerinden çocuk pornografisi yayını ve ticareti suçuyla mücadele yükümlülüğü altına girmiştir. Bu uluslararası sözleşmenin gereğini yerine getirmek üzere de, 2004 tarihli Türk Ceza Kanunu Tasarısı’nda bir düzenlemeye gidilmiştir (Analay ve Gülşen, 2014).

“Tasarı gereğince (m.228/3), müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünlerin üretiminde çocukları kullanan kişi, beş yıldan on yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Bu ürünleri ülkeye sokan, çoğaltan, satışı arzedan, satan, nakleden, depolayan, ihraç eden, bulunduran ya da başkalarının kullanımına sunan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Ayrıca bu ürünlerin içeriğini basın ve yayın yolu ile yayınlayan veya yayınlanmasına aracılık eden ya da çocukların görmesini, dinlemesini veya okumasını sağlayan kişi ise, altı yıldan on yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır (m.228/5). Bu suçlardan dolayı, tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur (m.228/6). Bu tasarının 228. maddesinin 1.fıkrası ile neredeyse çocuklara müstehcen görüntü, yazı veya sözlerin her türlü aktarımı suç sayılmıştır. Böylece tüm bu hükümler sayesinde, müstehcenlikten uzak tutulmak suretiyle, çocukların istismarının engellenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca hayvanlarla veya ölü kişilerle olan cinsel ilişkileri gösteren yazı, ses ve görüntülerin üretiminden bulundurulmasına değin bir çok fiil de tasarı ile cezalandırma kapsamına alınmıştır (m.228/4)” (Analay ve Gülşen, 2014).

Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi de, eylemlerin ancak kasten işlendiği takdirde cezalandırılabilmesini ve ceza sorumluluğunun bireyselliği ilkesini kabul etmiştir. Çocuklar kimi zaman sonuçlarının nereye varacağını kestirmeden şaka niyeti ile ya da kazara bazı davranışlarda bulunurlar. Topçu, Yıldırım ve Erdur-Baker’in çalışması da siber zorbalık olarak tarif edilebilecek davranışın şaka niyeti ile yapıldığını söyleyen katılımcılara dikkat çekmektedir. Erdur-Baker (2013: 280), siber zorbalık davranışlarını aşağıdaki gibi tarif etmektedir.

“Elektronik posta ya da cep telefonu mesajı ile aşağılayıcı, alay edici, tehditkâr, cinsel taciz veya şiddet içeren mesajlar göndermek, kurbanın web sayfasına ya da bloglarına incitici, küçük düşürücü, tehdit edici mesajlar ya da resimler eklemek, siber ortamda kurbanla ilişkin dedikodular yaymak, birini kötüleyen ya da utandıran web sayfaları

hazırlamak, kameralı cep telefonları aracılığı ile kurbanların uygunsuz görüntülerini anında internete yönlendirmek (örneğin soyunma odaları ya da tuvaletlere yerleştirilen kameralar aracılığı ile kurbanın görüntülerini çekmek), bir kişinin cep telefonuyla gizlice utanç verici fotoğraflarını çekmek, kurbanla ilişkin küçültücü web sayfaları hazırlamak”.

British Journal of Educational Technology (Sigal, Tali and Dorit, 2013), Psychology in The Schools (Burton, Dan and Dustin, 2013) gibi dergilerdeki yayınlara bakıldığında yapılan çalışmalar siber zorbalığın küçümsenmeyecek denli önemli ve evrensel bir davranış olduğunu göstermektedir. Siber zorba ve mağdur olma oranları değişiklik gösterse de hemen her ülkede görülecek kadar yaygın olduğu anlaşılmıştır. Siber zorbalığa maruz kalan çocukların ortak tepkileri de intihara varan derecede psikolojik, ailevi, sosyal ve fiziksel olumsuz örneklerdir. Elbette en önemlisi olay gerçekleşmeden önce bilgilendirmek ve korumaktır.

Frisen, Hasselblad, ve Holmqvist'in (2012), “(durdurulabilseydi) aslında zorbalık nasıl durdurulur?” sorusuna eskiden zorbalığa maruz kalanlardan derledikleri ve 10 başlık altında topladıkları cevapları da dikkate almak gerekmektedir. 1) Okul personelinden, 2) aileden, 3) akranlardan ve 4) daha yüksek bir sosyal statüde olan yeni bir arkadaştan destek almanın 5) sınıf değişikliği ya da 6) okul değişikliğinin, 7) kurbanın zorbalıkla mücadele etme kararı veya aldırma tavrı sergilemenin, 8) görünümünü değiştirmek (daha dışa dönük, özgüvenli, olgun vb. gibi) ya da 9) tavrı değiştirmenin ve 10) kendiliğinden geçmesini beklemenin çözüm olabileceğini eski kurbanların ifadelerden derlemişlerdir.

Disconnet filminde siber zorba çocuklar ve kurban

Disconnet filmi; bilinçsizce kullanılan sosyal ağların ne kadar tehlikeli olabileceği değil, insanların ne kadar tehlikeli olabileceğine dair bir örnektir. Bu filmin konusu ekran kuşağının ve çevresinin karşılaşabileceği iletişim sorunlarını gündeme getirirken siber zorbalık ve bilişim suçları açısından örnekler sunmaktadır. Filmde ailesine vakit ayırmakta zorlanan işkolik bir avukat, internet dolayısıyla sırları açığa çıkan bir çift, bir sınıf arkadaşına internet üzerinden zorbalık yapan iki çocuk, çocuğu ile iletişim kurmayı bilemeyen ancak çocuğuna bakmak için işten ayrılmış bir polis memuru, çocukların internet aracılığı ile cinsel olarak sömürüldüğü bir ortamda çalışan genç ve onun hikayesi üzerinden kariyer peşinde koşan bir gazetecinin mücadelesi anlatılmaktadır.

Filmlerin kimi zaman gerçek hayatın yansıması olduğu kabul edilmektedir. *Disconnect* filmindeki karakterlerin siber suç bağlamında çözümlemesi konuya örnek teşkil etmesi bakımından önem taşımaktadır. Ekran kuşağı çerçevesi içinde tanımlanacak üç genç erkek filmin odak noktasında bulunmaktadır. Diğer olaylar bu gençlerin iletişim çevresi olan okul, aile ve sosyal çevresinde gelişir. Ancak bu sosyal çevreye Rheingold *Virtual Communities* 'de (1993) çok önceden belirttiği gibi sanal çevre de dahil olur.

Ergenlik çağındaki Ben, tanımadığı bir kızdan gelen arkadaşlık teklifine kayıtsız kalamaz. Karşı cinse olan doğal karşılanabilecek ilgisi zorba tanımına girebilecek iki arkadaşı tarafından kullanılır. Şaka yapmak isterler. Uydurma bir kız ismi (Jessica) ve fotoğrafı kullanarak Ben'nin dikkatini çekmeyi başarırlar. Bir süre sohbet edip güven kazandıktan sonra internetten buldukları müstehcen bir fotoğrafı gönderip kız adına Ben'den de benzer cesareti göstermesini isterler. Ben'in internet ortamının güvenilirliğini sorgulamadan paylaştığı

fotoğraf onun için utanç vericidir. Şakayı yapan gençlerin Ben'in gönderdiği fotoğrafı internette okul arkadaşları diğer deyişle hem sanal hem de fiziksel cemaatleri ile paylaşımları Ben'i intihara sürükler.

Filmde siber zorbalığın dedikodu yayma, özel hayata müdahale, şifre çalma gibi çeşitleri ile karşılaşılmaktadır. Çocuklar arkadaşlarına şaka yapmak istemiş, kasıtlı olarak zarar vermek istememişlerdir. Ama siber ortamın zorbalık yapmayı kolaylaştıran özelliklere sahip olduğu filmde de anlaşılabilir. Peki siber kurban olan Ben bu şakaya ya da zorbalığa neden maruz kalmıştır? Ben içedönük, güvenli internet kullanım bilgilerine sahip olmayan veya uygulamayan biridir. Erdur –Baker'in çalışmasında (2013: 284) fazlası ile dışa dönük olmak, popüler olmak, herhangi bir engeli ya da eksikliği olanlar da zorbalığa maruz kalanların özellikleri arasında tanımlanmaktadır. Frisen, Holmqvist ve Oscarsson'ın (2008) yaptıkları araştırmanın bulgularına göre zorbalığa maruz kalan kişinin görünüşü, davranışı, normalden farklı oluşu, çirkin ya da modası geçmiş giysileri, yalnız ve güvensiz oluşu, farklı kültür, sosyo-ekonomik seviye, dil ya da ırktan olma gibi nedenleri gruplandırmışlardır.

Bunlara ek olarak zorbalığa uğrayan kişinin içinde bulunduğu gelişim dönemi de önemlidir ve Ben ergenlik dönemindeki bir gençtir. Bu dönemdeki diğer gençler gibi cinsel kimliğini kazanma, sosyal ilişkilerini düzene koyma aşamasındadır. Ayrıca Frisen ve diğerlerinin (2012) bulguladığı durdurabilme çözümlerinden hiçbirine başvurmadığı görülmektedir. Burada zorbalık yapan iki erkek çocuk ise filmde empati kuramayan, kaba ve düşüncesiz karakterleri canlandırmışlardır. Erdur –Baker (2013: 284) siber zorbalıkların bunlardan başka kendini beğenmiş, dışlanmış ve sevilmeyen kişiler olabileceklerini bulgulamıştır. Filmdeki zorba iki genç de Ben ile aynı yaşlarda iki erkek ergendir. Ergenliğin getirdiği cinsel kimliğini kazanma, sosyal ilişkilerini düzene koyma aşaması onlar için de geçerlidir. Seçtikleri yol eğlenceli olacağını düşündükleri ancak akıl süzgecinden geçirilmeden harekete geçmeleri dolayısıyla zarar veren sonuçlar doğurmaktadır. Filmde, kurban ve zorba, her iki tarafın aile ilişkileri benzerdir. Aileleri tarafından sevilen gençlerdir. Ancak ailelerin ergenler ile iletişim kurmakta zorlandıkları ortaya çıkmaktadır.

İletişim sürecinde iletişim etkinliğini olumsuz yönde etkileyen etkenler bulunmaktadır. Bunlar filmdeki aile ve ergenler üzerinden yorumlanabilir. Aile bireyleri, Ben'in ablası, iki zorba çocuğun babaları iletişime olan ihtiyaçlarının farkında değiller, iletişim kurmanın önemini yeterince kavrayamadıklarından harekete geçmiyorlardır. Ayrıca filmin başında Ben'in annesinin de yakındığı gibi ergenle nasıl iletişim kurulacağını bilemiyorlardır. Filmde ailelerin ve okul çevresinin ergenle etkin iletişim kurmaya yönelik bir tavır içinde olmamalarından bunu bilmedikleri de çıkarsanmaktadır. Aileler iletişim kurmaya olan ihtiyacı kavrayıp harekete geçtiklerinde ilişkiler olumlu yönde şekillenmeye başlasa da intihara teşebbüs eden Ben için geç kalınmış olduğu anlaşılıyor.

Film çocukların bilişim suçlarından nasıl korunabileceğini anlatan didaktik bir yapıya sahip değil ancak üzerinde düşünülmesi gereken çok önemli noktalara dikkat çekmiştir. Ayrıca film dolayısıyla siber suç, siber zorba ve siber kurban konusunda fikir sahibi olunmasına zemin hazırlamıştır.

Sonuç

Nasıl adlandırılırsa adlandırılırsın insanlar bilişim suçları gün geçtikçe daha fazla karşılaşmaktadır. Artan internet kullanımına oranla güvenli internet kullanmanın bilinmemesi ya da buna gereken önemin verilmemesi ortamı siber suçlar için daha uygun hale getirmektedir. Küçük yaştan itibaren iletişim teknolojileri ile karşılaşan ekran kuşağı yetişkinlere oranla daha fazla tehdit altındadır. Çocuklar çoğunlukla bilgisayarlarını ödev yapmak için kullanıyorlar ama kimi zaman “Ödev yapıyorum.” cümlesi yapmakta oldukları başka iş ve eylemleri örtmek için de kullanılan sihirli bir cümle de olabilmektedir. Bunu ebeveynin anlaması, ayırt etmesi oldukça güçleşmektedir. Frisen ve diğerlerinin (2012) çalışmasından çıkanlara ek olarak filmin incelenmesiyle görülmüştür ki çözüm için saydıkları okul personeli, aile, akranlar ve çevreden destek alabilmek için bireyin zorbalığın farkında olması ve bunu paylaşabileceği iletişim ortamının bulunmuş olması, iletişim kanallarının açık bulunmuş olması gereklidir. Bu nedenle aile içi etkili iletişim ve medya okuryazarlığı eğitimi aile ile birlikte ve küçük yaşlarda başlaması gereken bir süreç. Bu süreç içinde siber zorbalık ve siber kurban olma bununla başa çıkma, aile ile durumu paylaşma konusunda çocukların bilgilendirilmesi ve ailesi ile bunu paylaşabileceği zeminin hazırlanmış olması gerektiği film örneğinden de yola çıkarak görülmektedir. Yeni çalışmalardan birine göre; öğretmenler de siber zorbalıkla hızla büyüyen sorunlarıyla baş etmekte zorlanmaktadırlar. Etkin politik önlemler, öğrenci ve öğretmenlerin bilinçlendirilmesi ve veliler için siber zorbalıkla başa çıkma stratejilerine ihtiyaç bulunuyor (Sigal Eden, Tali Heiman ve Dorit Olenik-Shemesh, 2013).

Türkiye’de, internet üzerinden çocuk pornografisi yayını ve ticareti suçu ile mücadele edilmektedir ama bunun yeterli olduğu söylenemez. TCK’nun 426. maddesine göre pornografik yayınlara ilişkin olarak para cezası öngörülmekte, siber zorbalık ile ilgili bir yaptırım bulunmamaktadır. Ayrıca burada çocuk ve yetişkin ayrımı gözetilmemektedir. Çocuğa karşı işlenebilecek bu tip çocuk pornografisi ve siber zorbalığın caydırıcı cezaları olması gerektiği açıktır. Türkiye’de internet içerik sağlayıcıların, servis sağlayıcıların ve erişim sağlayıcıların cezai sorumluluklarını belirleyen genel bir düzenlemenin henüz mevcut olmadığı görülmüştür. Konunun hukuki, sosyolojik ve politik açılardan ivedilikle değerlendirilmesi gerekmektedir. Çocukları, herhangi bir engeli, zayıflığı bulunan diğer değışle zorbalığın kurbanı olabilecek nitelikteki bireyi, toplumu ve kurumları koruyacak yeni ve özel yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Bu suçlarla mücadelede kurbanın içinde bulunduğu durumun ayırdına varabileceği eğitimlerin ve iletişim kurabileceği özel birimlerin oluşturulması ve bilinirliğinin sağlanması gerektiği düşünülmektedir. Unutulmamalıdır ki TCK Anayasası’nın 42/2. maddesi uyarınca, devletin, çocukların korunması için gerekli tedbirleri alması görevidir. Öte yandan ebeveynler ve eğitim alanında çalışan bireylerin de konunun ciddiyetinin farkına varmaları gerekmektedir.

Konunun gündeme gelmesi aile içinde tartışılabilmesi siber zorba ve kurban durumundaki örneklerin görülmesi açısından bu film örneğinde olduğu gibi medya yapımları da önemli bir rol oynamaktadır. Bu bakımdan incelenen *Disconnect* gibi dramatik filmler kadar viral bilgilendirici yapımlar, radyo ve televizyon yapımlarından, animasyon ve hatta video oyunlarından destek alınabileceği açıkça görülmektedir.

Kaynaklar

- Analay, C. & Gülşen, R. (20.08.2014). Bilişim Suçları İçinde Çocuk Pornografisi ve Mücadele Yöntemleri. http://www.turkhukuk sitesi.com/makale_154.htm.
- Burton, K. Alex. Florell, Dan. & B. Wygant, Dustin. (2013). “The Role Of Peer Attachment And Normative Beliefs About Aggression On Traditional Bullying And Cyberbullying”. *Psychology in The Schools* Volume 50, Issue 2, pages 103–115, February.
- Bilgi teknolojileri iletişim kurumu üç aylık rapor. TK gov.tr (20.09.2014).
http://www.tk.gov.tr/kutuphane_ve_veribankasi/pazar_verileri/ucaylik14_1.pdf
- Castells, M. (2005). Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum Kültür, Birinci Cilt- Ağ Toplumunun Yükselişi. Çev: Ebru Kılıç. İstanbul Bilgi University Publication.
- Eden, Sigal. Heiman, Tali and Olenik-Shemesh, Dorit. (2013). “Teachers’ Perceptions, Beliefs And Concerns About Cyberbullying” *British Journal of Educational Technology*. Volume 44, Issue 6, Pages: 1036–1052, November
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1467-8535.2012.01363.x/full>
- Emarketer (05.09.2014). <http://www.emarketer.com/Article/Smartphone-Users-Worldwide-Will-Total-175-Billion-2014/1010536>
- Erdur-Baker, Ö. (2013) **Görünümleri ve İlgili Değişkenleriyle Siber Zorba ve Siber Kurbanlar**. Proceedings, 1. Çocuk ve Medya Kongresi. İstanbul: Çocuk Vakfı Publication.
- EU kids online. (24.08.2014). <http://eukidsonline.metu.edu.tr/>
- Frisen, A. Hasselblad, T. Holmqvist, K. (2012). What Actulally Makes Bullying Stop? Reports From Former Victims. *Journal of Adolsence*. 35 (4) pp. 981-990.
- Frisen A. Bjarmelind, S. (2010). Health-related Quality of Life and Bullyng in Adolesence. *Acta Paediatrica*. 99, pp.597-603
- Frisen, A. Holmqvist, K, ve Oscarsson, D. (2008) 13 Year Olds’ Perception of Bullying: Definition, Reasons for Victimization and Experiences of Adult’ Response. *Educational Studies*. 34 (2): pp. 105-117.
- Internet World Stats. (05.09.2014). <http://www.internetworldstats.com/mobile.htm>
- Kartal, H. Bilgin, A. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığın Nedenleri ile İlgili Algıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 11 (1) s. 25-48.
- Mishna, Faye-Saini, Michael - Soloman Steven (2009). Ongoing and Online: Children and Youth's Perceptions of Cyber Bullying. *Children and Youth Services Review*. Volume 31, Issue 12, pp.1222–1228.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at School: What we Know an What We Can Do?* Oxford, UK: Blackwell.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 56 Temmuz - Ağustos 2016

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

Olweus, D. (1999). Sweden. In P.K. Smith Y. Morita, J. Junger_Tas, D. Olweus, R. Catalano & P. Slee (ed.) *The Natura of School Bullying: A Cross-national Perspective*. London &Newyork, Routledge. pp. 2-27.

Rheingold, H. (1993). *Virtual Communities*. Addison-Wesley, Reading, MA.
<http://www.rheingold.com/vc/book/2.html> (20.09.2014)

Rigby. K. (2003). Consequences of Bullyng in Schools. *Canadian Journal of Psychiatry*. 48, pp. 583-590.

Smith, P., Mandavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S. ve Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*. 49, 376-385.

Türk Dil Kurumu (10.09. 2014).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.53fa03fb6818a1.48266540

TCK, Türk Ceza Kanunu (10.09.2014).

<http://books.google.com.tr/books?id=TBYIAwAAQBAJ&pg=PA577&lpg=PA577&dq=3756+say%C4%B1%C4%B1+Kanunla,+T%C3%BCrk+Ceza+Kanununa+%E2%80%98Bili%C5%9Fim+Alan%C4%B1nda+Su%C3%A7lar&source=bl&ots=t9bkftZSe&sig=a13pG-jYxyhPj5DOyJ459X8qmDA&hl=tr&sa=X&ei=Svz6U8GJE8nC7AblxIDICQ&ved=0CE0Q6AEwBw#v=onepage&q=3756%20say%C4%B1%C4%B1%20Kanunla%2C%20T%C3%BCrk%20Ceza%20Kanununa%20E2%80%98Bili%C5%9Fim%20Alan%C4%B1nda%20Su%C3%A7lar&f=false>

Worldometers. (24.08.2014). (<http://www.worldometers.info/tr/>)

Film

Rubin. H. A. (Yönetmen). (2013). *Disconnet. (Sanal Hayatlar)*. [Film] ABD.